

„véle fel viradt bódog hajnala Városunknak”

Szepesy Ignác kultuszának egyik első emléke

*Bevezetés: a kultusz szerkezete
és a bemutatandó beszédgyűjtemény helyzete*

A Szepesy Ignác¹ püspök 1838. évi halála után készült méltató írások alapvetően két csoportra oszthatók. Jóllehet a fölosztás első pillantásra kissé öncélúnak tűnhet, mégis hasznosnak bizonyul, ha tekintetbe vesszük az elhunyt püspök iránt táplált érzelmeket. Joggal föltételezhetjük, hogy a megemlékezések korai fázisában egyfajta – gyakran nem megalapozatlan – elfogultság, a későbbiben pedig bizonyos kiegyensúlyozottságra törekvés lelhető föl. Az első csoportba ugyanis azok az írások sorolhatók, amelyek közvetlenül a püspök elhunyt – halála és temetése alkalmából – születtek,²

¹ Szepesy Ignác (1780–1838), Pécs hetvenegyedik püspöke (1828–1838) Noszvajon született, és az Egri Főegyházmegyében kezdte meg fölkészülését a papi hivatásra. Pesten és Bécsben szerzett filozófiai és teológiai doktori fokozatot, majd pedig az egri szeminárium tanulmányi felügyelője lett, később pedig érseki szertartóként és titkárként tevékenykedett. Egri plébánosként, majd pedig kanonokként és főesperesként széleskörű lelkipásztori tapasztalatra tett szert. 1819 és 1827 között erdélyi, azaz gyulafehérvári püspök volt. Itt 1822-ben egyházmegyei zsinatot tartott, és szentszéki, illetve uralkodói engedély nélkül a zsinat határozatait kinyomtatatta. Részben ennek következtében került az 1825 óta üresen álló pécsi püspöki székbe. Itt tanítóképző intézetet, illetve (az egyetem hiányát pótló bölcsészeti és jogi) liceumot, valamint nyomdát alapított, továbbá új épületet emeltetett a Klimó György püspök (1751–1777) által alapított könyvtár számára. Nagy súlyt helyezett a lelkipásztori munkára: imakönyvét az egyházmegyében használatos mindhárom nyelven kiadatta, továbbá új Szentírás-fordítást készíttetett. A halála nyomán született megemlékezések arra engednek következtetni, hogy egyházmegyéjének papsága és hívei őszinte szeretettel viszonzották lelkipásztori gondoskodását.

² Például: *Dankbare Empfindungen der gesamten Bürger von Fünfkirchen am Grabe ihres, den 16. Juli 1838 in Gott selig entschlafnen würdigsten Kirchen-Oberhauptes und Bischofs, Sr Excellenz Ignatz Freiherrn Szepesy de Négyes* (ELTE Egyetemi Könyvtár, KNY_19_04959); *Epicedion excellentissimi, illustrissimi ac reverendissimi domini, domini Ignatii e lib. bar. Szepesy de Négyes, episcopi Quinque-Ecclesiæ in insignis ordinis S. Stephani commendatoris, sacrae caesareo-apostolicae majestatis actualis intimi status consilarii, aa. ll. et philosophiae, ac ss. theologiae doctoris, et eruditae Societatis Ungaricae commembri. Anno MDCCCXXXVIII, XVII Kal. Augusti fatis functi honoribus occasione solemniū exequiarum IX Kal. Augusti in grati animi tesseram a magistratu, et civibus liberae regiaeque civitatis Quinque-Ecclesiensis anno eodem celebratarum oblatum.* (4 r. 2 lev.) *Quinque-Ecclesiis, Typis Lycei Episcopalis* (ELTE Egyetemi Könyvtár, KNY_19_01149); *Gyász dal mellyel nagy méltóságú és fő tisztelendő négyesi báró Szepesy Ignátz úr' ő excellentiájának pécsi megyés püspök' 1838iki Sz. Jakab hava 16án történt halála tiszteletére áldozott Balogh Károly* (ELTE Egyetemi Könyvtár, KNY_19_03120).

ezzel szemben a második csoport szövegei már hosszabb idő³ elteltével pilantanak vissza Szepesy munkásságára.

Az alább bemutatandó kéziratok beszédgyűjtemény⁴ egyik csoportba sem sorolható, mégpedig azért nem, mert mindkettőt megelőzi, hiszen még a püspök életében készült. Mind tartalmában, mind formájában az egyik – talán – első emléke a Szepesy püspököt övező pécsi kultusznak.⁵ A szöveg átfogó tudósítás egyrészt beszámol az ünnepség eseményeiről, másrészt közli az elhangzott beszédeket.

Ünnepély a Városházán, szentmise a templomban

A püspök halála előtt négy esztendővel, 1834. április 15-én, a húsvét harmadik vasárnapja utáni kedden helyeztetett el arcképe a pécsi (régi) városházán,⁶ amely alkalmából három beszéd hangzott el. A beszédek középontjában mindannyiszor maga az ünnepelt áll, aki a rendezvény részét képező szentmisén személyesen is részt vett.⁷ Hogy a szentmise előtt és után a városházán elhangzott, öt ünneplő beszédeket meghallgatta-e, nem

³ A második csoportba sorolható Michael HAAS (1852), *Gedenkbuch der königlichen freien Stadt Fünfkirchen*. Fünfkirchen, Lyceum. művével kezdődően egészen a Szepesy-szobor leleplezéséhez (1893) kapcsolódó írásokig (*Rendkívüli melléklet a Pécsi Napló* 256. számához, 1893. november 4.).

⁴ *Öröm ünnepi Gyülekezett Melly 1834ik Esztendei Aprilis 15én (Szepesy Ignác arcképének a pécsi városházán való elhelyezése alkalmából tartatott. Pirger Mihály bíró, Horváth János fiskális, Hegyessy László püspöki titkoknok beszédei)*. Kiadta Pintér Mihály főjegyző, a város szárazpecsétjével (PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya Kéziratár, Ms 1197). A kézirat öt, félbehajtott, ötszáztíz milliméter hosszú és négyszázhusz milliméter széles, a város színei szerint kék-sárga sodort zsinórral összefűzött lapból áll; a félbehajtott lapokon, százhetvenhárom milliméter széles és háromszázharminc milliméter hosszú fekete keretben egyetlen kéz, föltételezhetően a kiadó, Pintér Mihály főjegyző jól olvasható, csak egy-két helyen javított folyóírásával áll az ünnepély leírása, azon belül pedig a három beszéd.

⁵ Jelen tanulmány része annak az átfogó kutatásnak, mely Szepesy Ignác kultuszának kialakulását, illetve a kultusz tartalmát mutatja be. Egyúttal nem foglalkozik Szepesy korábbi, az egrí és a gyulafehérvári (fő)egyházmegyében kifejtett lelkipásztori és egyházkormányzati, valamint az utóbbihoz kapcsolódó politikai tevékenységével.

⁶ Hogy pontosan miféle arcképről esik itt szó, egyelőre nem sikerült kiderítenem. Az ünnepély színhelyéül szolgáló második városháza Hüppmann Ferenc tervei szerint, Piatsek József kivitelezésében éppen 1834-re készült el, ám rossz állapota miatt Majorossy Imre polgármestere (1896–1906) idején új városháza építése határozatott el, így épült föl 1907-re a ma is látható épület. Kérdés, mi lett a sorsa a képnek akár a bontás-építés során, akár a szerb megszállás (1918–1922), akár a szocializmus esztendei alatt. Szepesy Ignác manapság közismert arcképét, melyről minden további ábrázolás is mintáztatott, Friedrich Dewerth készítette, nem pedig a publikációkban gyakorta föltüntetett Johann Höflich. Ez utóbbi pusztán kinyomtatta 1839-ben Bécsben: <https://digital.onb.ac.at/rep/osd/?111A43D5>. (2023. 09. 29.)

⁷ „[...] a Szent Mise alatt az oltár körül le térdelve a’ tisztelt Nagy Méltóságú Megyei Püspök Ur és kegyes Jótévőnk búzgon Imádkozott, [...]” 4r.

tudjuk. Mindenesetre, ha így volt, akkor az a mai, a személyiségek túlzott szerepét háttérbe szorítani igyekvő, vele szemben a választott testületeket előnyben részesítő fölfogásunktól igencsak idegen. Mindenesetre mindhárom szónokot többé-kevésbé tekinthetjük valamiféle testület képviselőjének. Az első szónok a vezető bíró, az állami igazságszolgáltatás képviselője, aki nem áll függelmi kötelékben a püspökkel, így tisztelő köszöntése hiteles lehet. A második szónok egy ügyvéd, így már ketten is a jogászok népes rétegét képviselték. Gondoljunk itt egyrészt a jogi tanulmányok fontosságának magyar hagyományára, másrészt – ennek következtében – éppen arra, hogy a magasabb értelmiségi – tehát például a népiskolai tanítóét meghaladó – pálya legtermészetesebb kapuja a jogvégzettség volt. Sok szempontból pedig éppen a harmadik beszéd a legfigyelemreméltóbb: a távollévő püspöki titkárnak kellene méltatnia munkahelyi vezetőjét, a megyés püspököt, ám beszédét más olvassa föl. A beszéd szerzője a püspök legközelebbi munkatársa; semmilyen formális szempontból nem helyettese ugyan, ám a szoros munkakapcsolat, akár a föltételezhető, már-már atyai-fiúi barátság elsősorban a titkár egyházi és világi társadalomban elnyert elismertségét emelhette. Így a püspöki titkár legalábbis az Egyház mint tekintélyes, lényeges szerepet betöltő társadalmi szervezet helyi képviselőjeként méltatja Szepesyt.

A beszédek: védangyaltól kegyes jötevőig

Az első beszédet Pirger Mihály bíró (azaz a városi bíróság vezetője) tartotta. Miután a magyar történelemre a pécsi főiskolai oktatás – azaz felsőoktatás – szempontjából visszatekintett,⁸ az új korszakot a következőképpen mutatja be:

„[...] meg jelenik az Istenség által küldve mint egy mennyei követ fent tisztelt Nagy Méltóságú Negyesi Bárá Szepesy Ignác Úr Őexcellenciája szeretett fő lelki pásztorunk, akit képében is itten tisztelni leg nagyobb gyönyörűségünk, és véle fel viradt bóldog hajnala Városunknak, és az egész térség környéknek, meg jelent ismét véd Angyala, és feltűnt fényes csillaga.”⁹

⁸ Mint például: „Századok multak azolta, a’ midőn ezen Városunk az első köz közé számlálva lévén, a’ Fő oskolákkal diszesitetett, és azokkal nem csak dicsekedett, hanem azokbul a’ Mohácsi térségre és csata mezejére az ide való oskolai Ifiúság nagy számmal fegyverben kikelvén, az Fejedelméért, és Hazájáért harczolt, vérét ontotta, és életét áldozta.” *Öröm ünnepe*, 2r.

⁹ Ibid. 3v.

Szepesy tehát néhány soron belül követ, főpásztor, védangyal, továbbá fényes csillag. A korszak valamennyi hasonló beszédének áttanulmányozása nélkül is bizton állíthatjuk, hogy az immár hét esztendeje szolgálatban álló püspök egészen különleges megbecsülésnek örvendhetett. Am ez a részlet pusztán olyasvalakit mutat be, aki Istennel – minden bizonnyal – egészen szoros kapcsolatban állhatott, és megbízatását tőle kaphatta. A következő részlet azonban még zavarbaejtőbb: semmilyen utalást nem találunk ugyanis arra, hogy a mondatok főszereplője más lenne, mégis az alábbi leírások, jellemzések már-már Istennel teszik egyenlővé Szepesy Ignácot:

„Ő, a’ kinek mélybe látása mindeneket egy pillantatban áttekint, látta: tapasztalta a’ heányt mellyben az Országnek ezen széle, a szomszéd Slavoniai egész Országgal, és a’ közellebb lévő véghatár helyekkel szükölködik. Ő, aki a’ jámborságnak, erkölcsösségnek, és szelidségnek tököre, leg tisztább és leg jobb szívének érzelmei sugállásait követvén arra törekedet: hogy mindenki, a’ kiben halhatatlan lélek lakik, az erkölcsösségben, példás életben, és józanságban naponként gyarapodjon. Ő, a’ kiben az Isteni Felség / minden tudományokat tetézett mértékkel béöntött, azon leg szentebb ösztöntől buzditatott: hogy akár kiis, a’ kinek szívében a’ tudományokra való gerjedelem csirázdik, akár a’ Bölcselkedésben, akár a’ természeti erőknél fejtegetésében, és szét osztásban, akár a’ természeti törvénynek mélyebb behatásában, úgy a’ Hazai Törvénynek is minden czikkeleiben; egy soval akár melly más a’ Főiskolákban előterjeszteni szokott tárgyakban magát gyakorolni kíványa, nyitva találhassa itten azon hajlékokat, mellyekben ezeket az azokkal szorgosan egyben kapcsolt méltósággal, fontossággal, és türedelemmel a’ halgatóknak előterjesztetnek. Ő volt tehát az a’ ki minden segedelem nélkül, ön erővel a’ Főiskoláknak itteni fel állítását, magában elhatározta, és végre is hajtotta.”¹⁰

Az idézett rész több szempontból is figyelemreméltó. Mielőtt ugyanis a kultusz fejlődésére rátérnénk, érdemes néhány merőben retorikainak tűnő részletet is megvizsgálnunk. A szónok ugyanis a főiskola helyszínéül szolgáló Pécszet az ország szélének nevezi, és máris Szlavóniával hozza kapcsolatba. A „valaminek a széle” kifejezés jelentése változatlan és egyértelmű, így különös és aligha hízeglő az a perspektíva, ahonnan a bírósági városát szemléli.¹¹ Hasonlóan tanulságos a főiskola hivatásának megjelölése: az ün-

¹⁰ Ibid. 3v–4 r.

¹¹ „Horvátország és Szlavónia közigazgatási és műveltségbeli eltávolodása, és a zágrábi centrum megerősödése következtében Pécs a kulturális tér déli peremére került, s ennek következté-

nevelt püspök a sajátjának tekintett tulajdonságokat reméli fölismerni, illetve reméli elültetni másokban. Ezen tulajdonságok pedig, amint látható, részben erkölcsiek, részben intellektuálisak. Az erkölcsiség tüköre volta-
képpen magát óhajtaná szemlélni a növendékekben. Hasonló a helyzet az értelmi képességekkel, hiszen a tudományokkal tetézettség akár már a tudományok csírájával is megelégednék.

A korábban említett rendkívüli magasztalás tehát folytatódik. A mindent egyetlen pillanat alatt (át)látó, jámbor, erkölcsös, szelíd szívű ember alakja messze elemelkedik a földi halandókétól. A „minden tudományokat tetézett mértékkel bé öntött”¹² kifejezés a mindentudás attribútumával egészíti ki az emberfeletti magasságokba emelkedő alakot, akinek még a képét is tisztelet illeti:

„Itt előttünk szemléljük ezen Nagy Lelkű Jótévőnknek, Lelki Pásztorunknak és legkegyesebb Atyánknek képét, a’ kit mély alázatossággal tisztelni, egyike a’ leg főbb kötelességeinknek; de mindenek előtt illő is, szükséges is: hogy az Isteni véghetetlen Felségnek illy nagy rika [sic!] ajándékért hálákat adjunk,¹³ egyetemben pedig annak, akit mint eszközt ugyan azon Isteni Felség / ezen Adómánynak ki eszközzésére ki jelelt, hosszú, álhatatos, és leg virágzobb karban való megtartásáért buzgo Imádságainkat küldjük fel az Istenség eleibe. [...] az után pedig vissza térvén ezen helyre, hála adó Szívünket Nagy Méltóságú Jótévőnk eránt is ki jelentsük.”¹⁴

Mielőtt tehát a *superstitio* eredeti értelmében (‘hamis kultusz’) megvalósult volna, az egész ünnepi gyülekezet átvonult a tér északnyugati végében álló belvárosi templomba (azaz az egykori Szent Bertalan-templomba, a későbbi Gázi Kászim pasa dzsámijába, a korban pedig ismét katolikus templomba, a mai Gyertyaszentelő Boldogasszony-templomba): „Mennyünk tehát a’ Városi Plébánia Templomba, és teljesítsük ezeket, a’ Szent Áldozat alatt.”¹⁵ A fent idézett részletben mindenesetre először jelenik meg Szepesy

ben vonzasköre beszűkült.” NAGY Imre (2013), *Öttorony. A pécsi irodalmi műveltség a kezdetektől a huszadik századig*. Pécs, Kronosz. 199.

¹² 4r. Külön kérdés, mennyire ismerhette Pirger bíró a Jézus Szíve-tiszteletet, hiszen itt félreérthetetlenül utal a következő invokációra: „Cor Iesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae.” A szív szerepének illetén fokú hangsúlyozása, továbbá az „a’ jámborságnak, erkölcsösségnek, és szelidségnek tüköre” kifejezés legalábbis sejtetni enged, hogy ezt a motívumot vagy valahonnan hallotta, vagy akár írásbeli forrásból a helyzetre és személyre illően alkalmazta.

¹³ Ismét lehetetlen nem fölismerni a miseliturgia prefációjának állandó fordulatát: „dignum et iustum est”.

¹⁴ 4v–5r.

¹⁵ 5r.

püspök mint „Jótévő”. Tettei, a jótétemények a következő beszédekben általánosan is méltattatnak, valamint részletesen is felsoroltatnak.

A tudósításból megtudjuk, hogy „Méltóságos és Fő-Tisztelendő Tersztyánszky Imre czimzetes püspök és pécsi káptalanbéli kanonok ur énekes Szent-Misét tartá”.¹⁶ A beszámoló egyedül a mise leírásakor emlékezik meg arról, hogy Szepeszy püspök személyesen is részt vett az ünnepélynek legalábbis ezen a részén.¹⁷

Az ünneplő tömeg ezek után visszatért a városházára, ahol Horváth János fiskális, azaz ügyvéd folytatta a beszédek sorozatát. Mondanivalóját a püspök jótéteményei és az azok kiváltotta öröm köré építette föl.¹⁸ Szövegében két olyan, apróságnak tűnő részletet találhatunk, amelyek az ünnepélyről és annak résztvevőiről, továbbá az ünnepelt kulturális beágyazottságáról árulkodik:

„[...] és Ünneplünké szenteltük e' máj napot, tiszteletére azon Nagy Férfinak, a' ki ama Romai Bölcsnek mondása szerint: életének nem csak egy részét, de magát, és mindenét egészen a' közjónak szentelvén, – kiváltképpen velünk, és szabad királyi városunkkal érezteti számtalan jótéteményeinek leg nagyobb számát.”¹⁹

Jóllehet nem Szepesyt hasonlítja a római bölcshez, hanem életét a római bölcs mondásához, az eddigiekben olvasott, alapvetően vallási alapú méltatás ezen a ponton az antikvitással gazdagodik. A művészeti klasszicizmus korában, amikor – a reneszánsz után ismét – a görög-római kultúra jelenti a motívumok kimeríthetetlen tárházát, a római gondolkodónak csak áttételes említése is elegendő ahhoz, hogy Szepesyt – főleg, ha már valaha láttuk ábrázolását – tőgába öltözt, bölcs, mértékletes, bátor és igazságos – azaz a kulturális beágyazottságból következő gondolati automatizmussal egyben sarkalatos erények jellemezte –, *classicus* személyiségnek lássuk.

Az említett másik, különös jelentőséget hordozni látszó szóra sem kell sokáig várni. A jótéteményekre hálával köteles a város közönsége válaszolni:

¹⁶ Ibid. Tersztyánszky Imre (1786–1847) váci egyházmegyes pap 1831-től kapcsolódik a pécsi egyházmegye életébe, amikor kanonoki kinevezést kap. 1832-től címzetes püspök – a szöveg is ekként emlékezik róla –, majd 1844-től pécsi nagyprépost. Világi pozíciókat is betöltött: 1831-től a Hétszemélyes Tábla bírójaként, 1835–1847 között a pesti egyetem bölcsészeti karának igazgatója, azaz mai terminológiával dékánja volt.

¹⁷ Lásd a 7. lábjegyzet.

¹⁸ A beszédben nyolcszor szerepel a jótétemény, egyszer a jótett és háromszor a jótévő szó.

¹⁹ 5v.

„[...] siessünk teljesíteni ebbéli kötelességünket, és őszinte tiszteletünket, és hálaadásunkal a' Tisztelt Nagy Méltóságú kegyes Jótévő érdemeinek, mi most elsőben tömjénezvén; – egyszersmind útoinkat a néki, és emlékezetének tartozó hála tartásra már most tanítsuk meg.”²⁰

Nem nehéz kitalálni, a tömjénezés képe az, amely ismét a vallási jelleg felé mozdítja el a megemlékezés hangulatát. Jóllehet a szónok elsősorban a tudás és szélesebben a tudomány fölvirágoztatásáról emlékezik meg:

„[...] bátor leszek a' sok Jótettek közül néhányat csak azért emlékeztünkbe hozni, hogy azok mostani érzésünknek mint egy tükörül szolgálván, benne azoknak kútfejét tisztelve áldani közelíthessünk, [...] ugyan is pásztori látogatásával kezdvén a' Tisztelt Nagy Méltóságú Férfiu, – az első öröm szikrát avval ojtotta már szívünkbe, hogy Anya Egyházunkat, melyet a sors mostohasága tőlünk el szakasztani készült ismét, mint kécségtelen tulajdonunkat leg felsőbb Helyeken ki eszközölvén azt Szabad Királyi Városunknak vissza szerezte, és vissza adta; – ismét ki nem fog emlékezni mint sietet Ő, a' Tisztelt Nagy Méltóságú kegyes Jótévő, előlegesen is azt, a' mi az elme és erkölcs tökéletesítését egyedül eszközli, – a' Tudományokat; – a' majd csak nem fél század óta keseregte szamkivetésből ismét kebelünkbe vissza hívni; – mint áldozván oriási kölcségeket, száz akadályok közül a' mi boldogításunkra Ő egy maga ki vitta azt: a' minek létesítésére már annyi és olly sok áldozatok sikertelen készültek, – így lett – hogy elsőbb ugyan a' Bölcselkedés, későbbben a' nevelés, múzsika, rajzoló – és végtére a' Törvény Tudományok rendszeres elő adásinak vetvén meg az alapot; – minek utánna Ő szentelt Felségének tisztelve szeretett Királyunknak leg kegyesebb helyben hagyásával is az Intézett nyilvánossá és maradandóvá tökéletesítette volna; – kebelünkbe örökösített egy olly kincsett, a' mellyhez hasonlót valóba Hazánkunknak leghatalmasabb két Fejedelmi voltak képesek teremteni. Ugyan azon Nagy Méltóságú kegyes Jótévőnknek bőkezűségéből két fényes épületek diszesítik Szabad Királyi Városunkat; – ezek közül az egyiket róppant ajakra ujjonnan álitván, az általa ezerekkel gazdagított, és bővített nyilvános könyvtárnak alkalmaztatta; és egyszersmind számos Hirlapokat, és folyó írásokat jártatván, azt, az egész Olvasó közönségnek kegyessen meg nyitotta; – a' mazzikát pedig a' hozzá foglalt, előbb divatlan de diszes Szent Egyházzal együtt tetemes kölcséggel meg szerezvén, és romképéből következtetvén amazt ugyan a' Tudományok lakhelyévé; – ezmezt pedig az Isten nagyobb dicsőségére, ezentul a' Megváltonkat kérlelő áldozatok oltárára szentelte. [...] csak azt kívánom

²⁰ 6r.

még említeni: Vár-Templomunknak előbb kietlen Tére, hogy most egy kellemessé varázsolt kerti tájjal lepi meg a' jövevényt, ismét kinek, mind a' Tisztelt Nagy Méltoságu kegyes Jótévő gondoskodásának köszönhetjük.”²¹

Később majd mégis sort kerít Szepesy tiszteletének vallásos jellegű gyakorlására. Ám előtte tekintsünk a főnti idézetre, amelyet korántsem volt szükségten ennyire hosszan venni. Az ünnepség korábban bemutatott részleteivel ellentétben itt – a szokásos méltató fordulatok mellett is – módszeres áttekintést nyerünk Szepesy sokrétű tevékenységéről, amelynek közös jellegzetessége a szervezői tehetség és az anyagi áldozatokra való készség. A tudományok ágazatainak felsorolásával a szónok a pécsi felsőoktatás újrarendezésére, az épületek említésével pedig az azt szolgáló építkezésekre és följúratásokra, továbbá a könyvtárhasználat föllendítésére szolgáló erőfeszítésekre utal.²² Végül megemlékezik Szepesy városfejlesztői munkásságáról is: az idézet utolsó része a ma Sétatérként ismert terület korai kialakítására utal.

Horváth János ügyvéd köszöntőjének utolsó szakasza is tartogat figyelemreméltó részleteket:

„[...] dicső hire és halhatatlan neve, az enyészetnek, és feledékenységnek daczára is örökösíteni fog; – bizonyos: – hogy ama Dicsőült Foglai Pázmán, Eszterházy, és Szécsényi Hazánk Mennýen ragyogó Tsillagok közt már ezentúl a' Szepesy név is tündökleni fog.”²³

Jóllehet az ünnepély elején megismert elvont transzcendens méltatás immár egyfajta nemzeti jellegű pantheon felé mozdult el, ahol a szónok Szepesyt

²¹ 6v–7v.

²² Az „Anyá Egyházunk” visszaszerzése a Lyceum-templom újbóli egyházi használatbavételére utal. A templom ugyanis „a pálosoké [volt], majd a rend megszüntetése után a Vallásalap, a város, később a vármegye tulajdonában. Raktárként szolgált, amíg Szepesy Ignác a rendházzal együtt megvásárolta.” BOROS László (2010), *Lyceum templom*. In ROMVÁRY Ferenc (szerk.), *Pécs lexikon I.* 470. „Pécsett a továbbképzés lehetőségét biztosítandó 1828/29-ben kétéves bölcsészeti tanfolyamot indított, amelyet 1833-ban kétkarú (bölcsészeti és jogi) líceummá fejlesztett (Pécsi Püspöki Lyceum). 1830-ra saját költségén épületet is emeltetett a Kisiskola utcában (ma Szepesy Ignác utca 3.).[.] Piatsek József tervei alapján. Ez az épület lett 1832-től az 1774-ben Klimó György püspök által nyilvánossá tett püspöki bibliotéka új otthona. A líceum pedig a hajdani pálos kolostor és templom felújított épületegyüttesében nyert elhelyezést. Továbbá itt kapott elhelyezést az 1831-ben megalapított Pécsi Püspöki Tanítóképző Intézet, négy tanárának fizetését saját jövedelméből állta.” SCHMELCZER-POHÁNKA Éva (2019), Báró Négyesi Szepesy Ignác élete és munkássága. In MÉREG Martin – MOLNÁR Dávid – SCHMELCZER-POHÁNKA Éva (szerk.), „A hazának hű öre és oszlopa” *Szepesy Ignác pécsi püspök emlékezete*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont – Pécsi Egyházmegye. 11.

²³ 8r.

immár elhelyezni javasolja, beszéde végén mégis visszatér még a tételes kereszténység kereteit is feszegető, vallási jellegű méltatáshoz:

„[...] az lesz közülünk leg boldogabb, aki érzéseit, és Szive ömledezéseit a Nagy Méltóságu kegyes Jótévőnek tiszteletére emelt áldás-oltárra leg első teheti le áldózatul; [...] légyen most Sziveink, érzéseink és hálánk tolmácsa e jelen kép – a’ mellyet azért készítettünk; hogy azt mint egy Szent ereklyét Unokáinknak örökségükbe számlálván benne a’ késő maradék is, a’ Nagy Méltóságu kegyes Jótévőnknek halhatatlan emlékezetét tisztelni, – és számtalan jótéteménnyit örök áldással ünnepelni szent kötelességeknek esmérjék.”²⁴

Az elhelyezett képmás tehát nem pusztán a – még élő és az ünnepség egy részén bizonyosan jelen is lévő – püspököt ábrázolja, illetve őt emlékeztetbe idézi, hanem egyben olyan tárgy is, amely valamilyen rejtélyes és itt ki nem fejtett, ám a kulturális közeg által bizonyára értelmezhető összefüggés révén az ünnepeltnek elválaszthatatlan részét képezi, így halála után – testrészeként, közvetlen testi használati tárgyaként – ereklyeként értelmezhető. Még ha Horváth ügyvéd merő szónoki elragadtatásból vagy akár őszinte tiszteletből és lelkesedésből fogalmazott is így, tisztában kellett lennie az-
al, hogy valakinek a képi ábrázolása, illetve annak a képnek ereklyeként való tisztelete között minőségi különbség áll fenn. A kifejezés ráadásul illetékességi kérdést is fölvet: ereklyéje ugyanis egy szentnek vagy legalábbis egy, legalább helyben vitathatatlan tiszteletnek és megbecsülésnek örvendő, hálás emlékezetben őrzött személyiségnek van, akinek esélye lehet – akár – arra is, hogy az Egyház szentté avassa. Tudomásunk szerint erről azonban szó nincsen. Így tehát az elhelyezett Szepes-arképre mint ereklyére történő utalás az egész ünnepély, illetve az éppen megszülető Szepes-kultusz leginkább – talán nem is szorosan keresztény – vallási motívuma.

Az ünnepély zárószónokának, Hegyessy László püspöki titkárnak távollétében beszédét más – talán maga a kéziratot összeállító Pintér Mihály főjegyző – olvasta föl. Pillantsunk először a beszédhelyzetre: Szepes Ignác püspök legközelebbi munkatársa köszönti munkahelyi vezetőjét – talán kapóra is jött, hogy éppen a pozsonyi országgyűlésen kellett részt vennie.²⁵

²⁴ 8v.

²⁵ „[...] mivel hogy Ő Tisztelt Nagy Méltósága Posony Várassában Ország Gyűlésen vagyon, annak tiszteletére mái nap tartott örömmünneplést, nem lévén arra ugyan meghatalmazva, következő beszéddel megköszönte” (9r), vagyis kéretlenül köszönti, mintha ez a beszéd nem is szerepelt volna az eredeti ünneplés tervében. Erre utal mindenestre, hogy lényegesen rövidebb, mint a többi, mégis valaki a helyszínen fölolvashatta. A fölhatalmazás hiányára a távollévő szónok maga is kitér: „nem vagyok én arra meg hatalmazva Nagy Méltóságú Püspökömrül, hogy e’ mái

A fontos bizalmi és az egyházmegye kormányzásában érdemi szerepet betöltő pap hamar visszatál az antikvitáshoz:

[...] e' mái napon bé bizonyított jeles tettének szemvételi tanubizonysága lehetne; mely mint hajdan Athena a' maga Piaczán, és a' Dicső Roma a' Capitoliumba, és Pantheonba a' maga érdemes jeles Fiainak emlék oszlópot; – úgy e' mái jeles napon ama Nagy Férfiúnak e Város/: méltán nevezhetem :/ másod alkotójának, Ékesítőjének, a Herosának, hogy nagy, dicső kedves elfelejthetetlen, és így halhatatlan légyen e' város késő maradákinál is emléke [...]²⁶

Ugyanakkor ő az egyetlen, aki egyértelműen reflektál az ünnepektől szerénységére,²⁷ aki „ámbar semmitt kevésbé nem kíván is, mint nyilvános megdicsértetését; a' szükséges rendelkezéseket bizonyára meg tette, és olly Férfiut rendelt, nevezett, és jegyzet volna ki az Egyházi Rendből, ki Ő Excellentiája érzékeny indulatitt ez alkalommal a Tisztelt Nagy Érdemű Közönségnek elejbe terjesztette és fejtegette volna [...]”.²⁸

Hegyessy beszéde még egy szempontból figyelemreméltó. Ha leszámítjuk is a megszólítások kötelező fordulatait, az előzőeknél lényegesen rövidebb beszéd²⁹ háromszor említi Szepesy tetteinek a „Nagy Érdemű Közönségre” gyakorolt hatását. Mintha Hegyessy fordított volna legszélesebb figyelmet arra, hogy a püspök korábban felsorolt, a várost sokrétűen, ám mégis elsősorban talán az, úgymond, értelmiséget illető tettei valójában mindenkire hatást, mégpedig pozitív hatást gyakorolnak.

nyilvános meg tiszteltetését én köszöntsem meg a' Nagy Érdemű Közönségnek, de erre tehetetlenek is érzem és tudom is magamat” (9v).

²⁶ 9r.

²⁷ Gyakran idéztetik végrendelete: „Cerei nulli distribuuntur, faces non accendantur, convivium nullum fiat, nullus funebris sermo dicatur, sed presente corpore ante fores templi solemne missae sacrificium pro anima mea Deo offeratur atque sine mora ad singula Religiosorum Ordinum domicilia, intra ambitum Quinque-Ecclesiensis Dioecesis, mittantur Rhfloreni 50 mon. conv. ut ubique totidem lecta Missae sacrificia intra bimestre pro refrigerio animae meae persolvantur, item 50 bene moratis mendicis singillatim Rhfiorensis mon. conv. tradatur, ut pro me devote Rosarium B. M. V. semel orent.” Szepesy Ignác végrendelete, in *Egyházi beszédek, melyeket különféle alkalommal mondott, s kiadni készült Négyesi báró Szepesy Ignác, néhai pécsi püspök. I. Pécs, Lyceum, 1839. XXXVIII.*

²⁸ 9v.

²⁹ Míg Pirger és Horváth beszéde hét-hét, Hegyessy pusztán két oldal terjedelmű.

Összegzés

Az itt bemutatott forrás arra enged következtetni, hogy az 1834. április 15-én megtartott ünnepély rendkívül nevezetes esemény lehetett. Az immár hét esztendeje a helyi egyházmegye élén álló, mind a lelkipásztori munkában, mind a művelődés- és tudományszervezésben igen aktív Szepesy Ignác püspök arcképének elhelyezését olyan beszédek kísérték, amelyek egyrészt áttekintették az ünnepelt munkásságát, másrészt az antikvitásból és a keresztény hagyományból vett metaforákkal magát a személyt méltatták. Amint láttuk, a méltató mondatokban világosan elkülöníthetők a kor követelményeihez illeszkedő, az udvariasság, illetve a tisztelet kinyilvánításának bevett formái, valamint az ünnepeltnek rendkívüli, már-már emberfölötti kiválóságának sokrétű ismertetése. A szónokok számára szemlátomást nem jelentett nehézséget egy-egy antik motívum fölsvillantása mellett egészen a tételes kereszténység határainak feszegetéséig eljutni. Hogy a szónokok és hallgatóságuk közös kulturális örökségének, valamint mindennapi életének különféle területei miképpen kapcsolódhattak zökkenőmentesen egymáshoz, arra talán a legjellemzőbb példa a második, Horváth-féle beszéd lezárása:

„[...] akaratja légyen, hogy vallásunk tántorithatatlan bajnoka, és alkotmányunk rendithetetlen oszlópa, Nagy Méltóságú Megyes Püspökünk, a’ mi leg kegyessebb Jótévőnk, – Anya szent Egyházunknak, – Édes Hazánknek, Szabad Királyi Városunknak, – és ezen ügye fogyott Felebarátinknak jobb voltolra még ezen túl is a’ leg hosszabb, és leg szerencsésebb évekig éljen! – éljen!”³⁰

IMRE MAJOROSSY

„véle fel viradt bóldog hajnala Városunknak”

– *Manuscript Speeches Given at the Hanging of Bishop Ignác Szepesy’s Portrait (April 15, 1834) as Early Memorials of the Szepesy Cult*

This article examines a manuscript documenting a celebration held on April 15, 1834, when the portrait of the esteemed and renowned Bishop of Pécs (Fünfkirchen, Hungary) was hung in the former town hall. On this occasion, three speeches were delivered, each offering high praise for the bishop. This manuscript is considered one of the earliest testimonies to the bishop’s emerging cult. The paper aims to explore the reasons and methods behind the creation of this idealized image of Bishop Szepesy.

³⁰ 8v.